

z nichž většina jsou lékařské: Workoholik a jeho ženy, Děloha na leasing – proč jsem proti, Ať žijí duchové a nové choroby!, Jak léčit diktátora (Hitlera), atd. Jiné jsou etické: Jak poznat lháře?, Čestné a nečestné chování aneb Jak odolat pokušení, Komunismus je stejné svinstvo jako nacismus. Další přesahují z medicíny do oblastí výtvarného umění, hudby, beletrie a přírodních věd: Paradox handicapu, Tma v duši – William Styron aj. Nakonec bych rád vyzvedl tři: Smí humor do medicíny?, Malé opáčko z lékařské psychologie a Psychosomatická medicína dnes, která proti biomedicínskému modelu klade lepší model biopsychosociální.

Kniha je napsána populárně-naučně, poučí a pobaví nejen psychiatry, ale všechny čtenáře. *J. Sedlák*

* Radkin Honzák: Babičku potrkal jelen aneb co tomu říkáte, doktore? Praha, Galén 2012, 210 s.

Jan Balhar a kol., Český jazykový atlas, *Dotatky*¹*

Na podzim 2011 vydalo nakladatelství Academia šestý, závěrečný, sumarizující svazek *Českého jazykového atlasu* (ČJA), nazvaný *Dotatky*. Završilo se tak unikátní jazykovězeměpisné dílo představující první úplný obraz územního rozrůznění českého národního jazyka.

¹ *Dotatky* jsou věnovány PhDr. Janu Balharovi, CSc., též dlouholetému spolupracovníkovi redakce *Universitas*, u příležitosti 80. narozenin. J. Balhar se na vzniku ČJA se podílel od počátku až po završení celého díla (tj. od přípravy *Dotazníku* přes terénní výzkum po vedení autorského kolektivu všech 6 svazků ČJA). Za celoživotní dílo a především za práci na ČJA byla J. Balharovi předána v roce 2011 čestná oborová medaile J. Dobrovského.

Předchozích pět svazků vyšlo v letech 1992 až 2005. První tři svazky ČJA jsou věnovány lexikální zásobě z významových okruhů „člověk“, „místní a domácí prostředí“ (svazek 1), „zahrada a sad“, „živočišstvo“, „les a rostlinstvo“, „krajinu“, „čas a počasí“, „vesnice dříve a nyní“, „zábavy a zvyky“ (svazek 2), „hospodářská usebdlost“, „polní práce, zemědělské nářadí a nástroje“, „dobytek a drůbež“ (svazek 3). Čtvrtý svazek je věnován územním diferencím morfologických forem všech ohebných slov. Pátý svazek obsahuje několik částí: jádro tvoří kapitola o vybraných jevech hláskoslovných, zpracovány byly též jevy syntaktické a tvoření adverbií, další část představuje výsledky z doplňkového výzkumu ve městech, poslední část přináší mapy svazků izoglos excerpovaných z celého ČJA. Celkem ČJA 1–5 obsahuje 1 558 map a 1 578 komentářů. Mapy ukazují nové členění dialektů.

Závěrečný svazek *Dotatky* (576 s.) zpřístupňuje ČJA jako celek. K rychlé orientaci v rozsáhlém pětisvazkovém ČJA slouží především kompletní rejstřík nářečních dokladů obsažených ve všech předchozích dílech, dále rejstřík zpracovaných položek a rejstřík autorů. *Dotatky* obsahují úvodní nářeční mapu, která byla zároveň podkladovou mapou pro kartografování, seznam pravidelných regionálních obměn, mapy ilustrující geografické rozšíření těchto obměn a seznam obcí a měst, ve kterých byl uskutečněn výzkum. Výzkum byl proveden letech 1964–1972 ve 420 venkovských obcích (223 v Čechách, 197 na Moravě a ve Slezsku). Na výzkum ve venkovských lokalitách navazoval v letech 1973–1976 výzkum ve městech. Pro tento účel byla vytvořena síť 57 bodů (rozsahem je to zhruba osmina bodů venkovských) reprezentujících 37 měst vnitrozemských (18 v Čechách, 19 na Moravě a ve Slezsku) a 20 pohraničních (12 v Čechách, 8 na Moravě a ve Slezsku).

Na venkově se prováděl výzkum převážně u 65–75letých příslušníků staré generace, stejně tak ve vnitrozemských městech, zde však navíc též u 14–15leté mládeže. V pohraničních městech se zkoumala jen mluva příslušníků mladé generace, protože vzhledem k poválečnému osídlování zde žilo obyvatelstvo nářečně různorodé. Výzkumu se ve venkovských obcích zúčastnilo 4 364 informátorů a ve městech pak 1 032 informátorů.

Dodatky přinášejí charakteristiky zkoumaných obcí. Kromě zeměpisné polohy lokalit se zde uvádí první zmínka o obci v historických pramenech, počet obyvatel, jejich zaměstnání, procento občanů zaměstnaných v obci, popř. vyjíždějících za prací, údaje o existenci školy v místě, o farnosti, o dopravní dosažitelnosti obce, ale i informace o zachovalosti dialektu a o počtu informátorů.

Výzkum realizovali přímo v terénu pražští a brněnští dialektologové podle *Dotazníku pro výzkum českých nářečí* (1964–1965), jenž je v *Dodacích* v úplnosti publikován.

Součástí *Dodatků* jsou též dvě CD, obsahující reprezentativní výběr z audiozáznamů souvislých vyprávění, které byly pořizovány při nářečním výzkumu pro ČJA téměř v každé vesnici (tzn. ve více než 400 lokalitách). Jedná se o 36 vyprávění z Čech a 34 z Moravy a Slezska, v nichž rodilí mluvčí vzpomínají na dřívější život na vsi, na nejrůznější lidové

zvyky atd. Vedle zvukového záznamu jsou k dispozici i přepisy těchto ukázek ve zjednodušené, tzv. fonetické transkripci a stručná charakteristika nářečních jevů obsažených v ukázkách.

Velice cennou součástí *Dodatků* je rozsáhlá bibliografie české dialektologie od r. 1968 (soupis odborné literatury vydané před tímto rokem je obsažen v monografii J. Běliče, 1972). Čtenář jistě ocení její rozčlenění na knihy, části knih, atlasová díla, články a studie v časopisech, periodikách a sbornících. Ve značné úplnosti jsou v ní zastoupeny též diplomové a disertační práce uložené na našich univerzitách.

Zpracováním nářečního materiálu v ČJA je uchováno jazykové dědictví češtiny pro budoucí generace. Atlas předkládá cenný materiál nejen pro další jazykovědná studia, ale nově a podnětné postřehy zde naleznou pro svá bádání též odborníci jiných vědních oborů, zejména historie, etnologie a sociologie. A nejen těm, ale také pedagogickým pracovníkům a všem, kteří se blíže zajímají o český jazyk, *Dodatky* jistě dobře poslouží.

H. Konečná

- * Jan Balhar, Jarmila Bachmannová, Liibuše Čižmárová, Zuzana Hlubinková, Martina Ireinová, Stanislava Kloferová, Zina Komárková, Hana Konečná, Petra Přadková, Stanislava Spinková, Milena Šipková: Český jazykový atlas, *Dodatky*. Praha, Academia 2011, 579 s.